

Pankratov, V. A. "Stratehiia rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system na osnovi metodolohii peredbachennia ta kohnityvnoho modeliuvannia" [Strategy for the Development of Socio-economic Systems Based on Methodologies of Prediction and Cognitive Modeling]: dys. ... kand. tekhn. nauk : 01.05.04, 2017.

Petrovych, I. M. "Modernizatsiia promyslovykh pidpriemstv yak vazhlyva peredumova rozvytku yikh konkurentospromozhnoho potentsialu" [Modernization of Industrial Enterprises as an Important Precondition of their Competitive Potential Development]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha». Seriia «Problemy ekonomiky ta upravlinnia»*, no. 815 (2015): 3-8.

"Shchodo instrumentiv rozkryttia «tochok zrostannia» u stratehiikh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv. Analitychna zapyska" [Regarding the Tools for Revealing «Growth Points» in the Strategies of Socio-economic Development of the Regions. Analytical Note]. NISD. February 08, 2011. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/schodo-instrumentiv-rozkryttia-tochok-zrostannia-u-strategiyakh>

Smahliukova, T. M. "Metodyka kompleksnoi otsinky investytsiinoi pryvabyvosti rehioniv z urakhuvanniam yikh haluzevoi spetsializatsii" [Methods of Complex Estimation of Investment Attractiveness of Regions Taking into Account Their Branch Specialization]. *Problemy suchasnoi ekonomiky*, no. 3 (2007): 113-124.

УДК 332.1

JEL: R11; R19

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-59-67>

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАМИ В УКРАЇНІ

©2022 СЕМИГУЛІНА І. Б., ЯРОШЕНКО І. В., ДОРОНІНА М. С.

УДК 332.1

JEL: R11; R19

Семигуліна І. Б., Ярошенко І. В., Дороніна М. С. Аналіз теоретико-методичних підходів до визначення та подолання регіональних проблем у системі публічного управління регіонами в Україні

Тематика публічного управління регіонами залишається актуальною для всіх країн світу в різні історичні періоди розвитку суспільства. Результативність регіональної політики на основі своєчасного виявлення та вирішення існуючих територіальних проблем виступає фундаментом для пошуку ідей і підходів до формування та функціонування ефективної системи публічного управління розвитком країни в цілому та її регіонів зокрема. Особливості функціонування країн у світі в різні часові періоди їх існування, такі, наприклад, як зміна тенденцій, поява суперечностей, набуття важливості певних ключових ідей для формування напрямів територіального управління за різних умов розвитку, зумовили виникнення ряду теорій, які в практичному полі стали фундаментом для розробки методології публічного управління регіональним розвитком, що дозволяє визначати принципи, пріоритети, напрями, способи формування та функціонування, механізми та моделі розвитку й управління, шляхи застосування ресурсів тощо. Їх використання дозволяє пояснювати та передбачати тенденції розвитку регіонів, розробляти підходи до визначення та подолання територіальних проблем, формувати інструменти практичної реалізації. Значну кількість запропонованих у науковому колі теорій регіонального розвитку, відповідно до схожості цілей і напрямів реалізації, об'єднано в групи. Це теорії просторового розміщення, неокласичні, кумулятивного зростання, саморозвитку та конкурентоспроможності, сталості тощо. На етапі сучасного розвитку України, що характеризується впровадженням децентралізаційних процесів у публічне управління територіальним розвитком, узагальнення багаторічного світового (зокрема, європейського) і накопиченого вітчизняного досвіду, використання теоретичних засад регіонального управління сприятиме подальшому вдосконаленню та пошуку нових науково-методичних підходів до визначення проблем розвитку українських регіонів і шляхів їх вирішення.

Ключові слова: публічне управління регіональним розвитком, система публічного управління, регіональні проблеми, теоретико-методичні підходи, регіональна політика.

Табл.: 1. **Бібл.:** 21.

Семигуліна Ірина Борисівна – кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: isemigulina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9523-3322>

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Дороніна Майя Степанівна – доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: doroninamas@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8074-375X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2307243/maya-s-doronina/>

UDC 332.1
JEL: R11; R19

Semyhulina I. B., Yaroshenko I. V., Doronina M. S. Analyzing the Theoretical-Methodological Approaches to Identifying and Overcoming Regional Problems in the System of Public Administration of Regions in Ukraine

The topic of public administration of regions remains relevant for all countries of the world in different historical periods of society development. The effectiveness of regional policy on the basis of timely identification and solution of existing territorial problems is the basis for finding ideas and approaches to the formation and functioning of an efficient system of public management of the development of a country as a whole and its regions in particular. Features of the functioning of world countries in different time periods of their existence, such as, for example, the change of tendencies, the emergence of contradictions, the acquisition of importance of certain major ideas for the formation of areas of territorial management under different conditions of development, led to the emergence of a number of theories that in the practical field have become the basis for the development of a methodology for public management of regional development, allowing to determine the principles, priorities, directions, methods of formation and functioning, mechanisms and models of development and management, ways of using resources, and so on. Using them allows to explain and anticipate the tendencies in the development of regions, develop approaches to identifying and overcoming territorial problems, and form instruments for practical implementation. A significant number of theories of regional development proposed in the scientific circle, in accordance with the similarity of goals and directions of implementation, are united into groups. These are theories of spatial placement, neoclassical, cumulative growth, self-development and competitiveness, sustainability, etc. At the stage of the contemporary development of Ukraine, characterized by the introduction of decentralization processes into public management of territorial development, the generalization of many years of world experience (in particular, European) along with the accumulated national experience, the use of the theoretical foundations of regional management will contribute to further improvement and search for new scientific and methodological approaches to identifying the problems of the development of Ukrainian regions and ways to solve them.

Keywords: public management of regional development, public administration system, regional problems, theoretical and methodological approaches, regional policy.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 21.

Semyhulina Iryna B. – PhD (Economics), Junior Researcher of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: isemigulina@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9523-3322>

Yaroshenko Ihor V. – PhD (Economics), Head of Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7107-5550>

Doronina Maya S. – D. Sc. (Economics), Professor, Senior Research Fellow, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: doroninamas@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8074-375X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2307243/maya-s-doronina/>

Тематика публічного управління регіонами залишається актуальною для всіх країн світу в різні історичні періоди розвитку суспільства. Результативність регіональної політики, на основі своєчасного виявлення та вирішення існуючих територіальних проблем, виступає фундаментом для пошуку ідей і підходів щодо формування та функціонування ефективної системи публічного управління розвитком країни в цілому та її регіонів зокрема.

На етапі сучасного розвитку України, що характеризується впровадженням децентралізаційних процесів у публічне управління територіальним розвитком, узагальнення багаторічного світового (зокрема європейського) і накопиченого вітчизняного досвіду, використання теоретичних засад регіонального управління сприятиме подальшому вдосконаленню та пошуку нових науково-методичних підходів до визначення проблем розвитку українських регіонів і шляхів їх вирішення.

Дослідженню різних аспектів регіонального розвитку присвячено роботи таких учених, як: М. Долішній, І. Вахович, Г. Мюрдаль, І. Сторонянська, С. Шульц, Т. Уманець, З. Варналій, В. Геєць, Б. Данилишин, М. Кизим та ін. Проблеми вдосконалення

регіонального управління розглядали Н. Белікова, О. Козирева, О. Гейман, Ш. Омаров, О. Іванова, О. Бобкова, О. Тур, І. Ярошенко та ін. Проте питання щодо пошуку сучасних теоретико-методичних підходів для визначення та вирішення проблем сталого розвитку регіонів (територій) в Україні залишаються надалі актуальними.

Мета статті – аналіз теоретичних засад і методичних підходів до визначення та подолання регіональних проблем для використання в системі публічного управління різних рівнів і ефективної реалізації регіональної політики в Україні.

Завдання статті:

- ✦ провести аналіз використання регіональних теорій як основи для формування системи публічного управління регіональним розвитком у світі;
- ✦ виявити особливості розвитку українського публічного управління регіонів на основі використання положень існуючих теорій;
- ✦ розглянути сучасні теоретико-методичні підходи до визначення та подолання регіональних проблем;

- ✦ визначити особливості з урахуванням національних пріоритетів з метою формування публічної політики щодо ефективного публічного управління розвитком територій в Україні.

Особливості функціонування країн у світі в різні часові періоди їх існування, такі, наприклад, як зміна тенденцій, поява суперечностей, набуття важливості певних ключових ідей для формування напрямів територіального управління за різних умов розвитку, зумовили виникнення ряду теорій, які в практичному полі стали фундаментом для розробки методології публічного управління регіональним розвитком, що дозволяє визначити принципи, пріоритети, напрями, способи формування та функціонування, механізми та моделі розвитку й управління, шляхи застосування ресурсів та ін. [1]. Їх використання дозволяє пояснювати та передбачати тенденції розвитку регіонів, розробляти підходи до визначення та подолання територіальних проблем, формувати інструменти практичної реалізації.

Значну кількість запропонованих у науковому колі теорій регіонального розвитку, відповідно до схожості цілей і напрямів реалізації, об'єднано в групи. Це теорії просторового розміщення, неокласичні, кумулятивного зростання, саморозвитку та конкурентоспроможності, сталості тощо. Положення теорій просторового розміщення [1–3] розглядаються як основа для досліджень економічних і просторових механізмів появи диспропорційності в розподілі діяльності різних територіальних суб'єктів. З розвитком неокласичних теорій обґрунтовано місце і роль регіонів в умовах сучасної глобалізації, на основі підвищення ефективності економічних процесів, виявлення чинників регіонального розвитку для пошуку нових зв'язків і взаємозалежностей. Засади кумулятивних теорій досліджують вплив регіональних факторів, використання інновацій, застосування можливостей і потенціалів територій для вирівнювання міжрегіональних рівнів економічного розвитку шляхом дифузії нововведень і індустріалізації тощо [4].

Серед пріоритетів для розвитку сучасних регіональних систем виступають процеси самоорганізації, диференціація життєвого простору, забезпечення конкурентного стану соціальних та економічних процесів у межах адміністративних територій, посилення значення інноваційних і культурно-духовних чинників, забезпечення повноцінного життєвого простору на засадах сталого розвитку [1]. Розвиток територій на принципах сталості дедалі більше набуває актуальності з позиції ефективності публічного управління в умовах необхідності вирішення існуючих проблем і розширення можливостей для саморозвитку регіонів.

Положення зазначених регіональних теорій складають основу наукової бази, що вивчає територіальне розміщення соціально-економічної діяльності, диференціацію рівнів розвитку регіонів під впливом

певних факторів з метою формування ефективної системи публічного управління розвитком територій у світі [5]. Незважаючи на значну кількість теорій, постійно триває пошук нових підходів і моделей регіонального розвитку, оскільки будь-яка з існуючих теорій не може дати вичерпної відповіді на питання ефективності управління та розвитку.

Реалізація теоретичних положень регіональних теорій знайшла практичне відображення в процесі становлення економіки різних країн. Так, розвиток європейської моделі регіонального управління відбувався під впливом послідовної зміни різних методичних підходів, а саме: допомога кризовим регіонам; запровадження міжрегіонального перерозподілу економічного зростання з орієнтацією на збалансований регіональний розвиток; створення полюсів зростання; реформування регіонів на основі використання внутрішнього потенціалу кожного з них. Наразі особливістю європейського регіонального управління є поєднання ідеї саморозвитку з урахуванням територіальних інтересів та відповідальності місцевої влади за такий розвиток [6].

Розвиток регіональної політики в Україні, на відміну від європейської практики поступового уточнення пріоритетів, відбувається під впливом теорій, спрямованих на підтримку проблемних територій, з паралельним використанням елементів інших теорій, що характеризують регіональне зростання на основі інноваційності, конкурентоспроможності, розвитку місцевого самоврядування та сталості [6].

На етапі пошуку ефективних підходів для реалізації регіональної політики в Україні дослідження теоретичних і методичних підходів до визначення проблем сталого розвитку регіонів та формування, а в подальшому – шляхів щодо їх вирішення, набувають особливої актуальності.

Роботи українських учених-регіоналістів характеризуються різноманітністю підходів до вивчення регіональної проблематики. Питання модернізації управління процесами міжрегіональної інтеграції та формування конвергентної моделі регіонального розвитку в Україні розглядалися І. З. Сторонянською [7]. С. А. Шульц акцентувала увагу на просторових закономірностях економічного розвитку регіонів [7]. В. В. Папп запропонував шляхи вдосконалення структури економіки регіональних систем і стимулювання оптимізації відтворювальних процесів [7]. Робота І. М. Вахович присвячена питанням розробки та реалізації регіональної політики через фінансове забезпечення сталого розвитку [8].

Аналіз сучасних наукових досліджень питань публічного управління регіонального розвитку в Україні свідчить про різносторонній погляд авторів на визначення проблем розвитку регіонів і запропоновані теоретико-методичні підходи до їх вирішення (табл. 1).

**Аналіз теоретико-методичних підходів до реалізації публічного управління регіональним розвитком
щодо вирішення проблем розвитку регіонів в Україні**

Тематика дослідження	Сутність запропонованого підходу до реалізації регіонального управління
1	2
Програмно-цільовий підхід до державного управління соціальною напруженістю в регіонах країни (Кизим М. О., Узунов В. В.)	Діагностика і вибір пріоритетних напрямів зниження соціальної напруги базуються на когнітивному підході до вивчення явищ і процесів. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Теоретико-методологічні засади нелінійності розвитку економіки України (Гейман О. А.)	Вирішення регіональних проблем розглядається з позиції вибору напрямків економічної політики на основі сценарного імітаційного моделювання. Реалізація підходу носить концептуальний характер і в подальшому потребує конкретизації інструментів практичної реалізації. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Теоретичні аспекти формування стратегії сталого розвитку регіонів України (Ш. А. Омаров)	Оцінка регіональних проблем будується на використанні складових сталого розвитку. Їх вирішення носить концептуальний характер і в подальшому потребує розробки та конкретизації інструментів щодо їх реалізації
Теоретичні аспекти реформування економіки регіонів України (Белікова Н. В.)	Розглядається зв'язок реформування економіки з позиції впливу на рівень і якість життя в регіоні. Реалізація підходу носить концептуальний характер і в подальшому потребує конкретизації інструментів практичної реалізації. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Теоретико-методологічне забезпечення саморозвитку регіонів України (Іванова О. Ю.)	Розглядається стимулювання саморозвитку регіонів в умовах децентралізації повноважень і ресурсів. Реалізація підходу носить концептуальний характер і в подальшому потребує конкретизації інструментів практичної реалізації. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Теоретичні аспекти диференціації соціально-економічного розвитку регіонів у просторовій економіці України (Козирєва О. В.)	Вирішення регіональних проблем розглядається з позиції створення точок економічного зростання. Механізм вибору інструментів державної підтримки носить концептуальний характер і в подальшому потребує конкретизації заходів щодо їх реалізації. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Державне регулювання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів (Бобкова О. Ю.)	Вирішення регіональних проблем розглядається з позиції досягнення необхідних темпів зростання економіки на основі конкурентних і кооперативних моделей розвитку. Практична реалізація підходу є залежною від зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку країни. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Організація розпізнавання негативних тенденцій в економічному розвитку регіонів України (Вещипан О. О.)	Запропонований механізм дає можливість раннього виявлення негативних тенденцій у розвитку регіонів, натомість характеризується нестабільністю прогнозів з обмеженим часовим лагом в умовах нестабільності розвитку економіки України. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Державна підтримка та стимулювання розвитку проблемних регіонів на основі цільових програм (Крупа О. М.)	Вирішення регіональних проблем розглядається з позиції програмно-цільового підходу, практична реалізація якого залежить від виконання зобов'язань державних і регіональних органів влади щодо вчасного та в повному обсязі їх фінансування. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку

1	2
Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України шляхом модернізації їх устрою (Мощицька Т. О.)	Вирішення регіональних проблем розглядається з позиції модернізації адміністративно-територіального устрою на основі класифікації та ідентифікації моделі просторового розвитку в рамках теорії «центр – периферія». Практична реалізація підходу залежить від законодавчого врегулювання. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Подолання нерівномірності розвитку та депресивного стану територій на основі реформування їх адміністративно-територіального устрою (Тур О. В.)	Вирішення регіональних проблем розглядається з позиції модернізації адміністративно-територіального устрою та підвищення рівня соціально-економічного розвитку за рахунок формування точок зростання. Практична реалізація підходу залежить від законодавчого врегулювання. Не знайшла відображення оцінка розвитку регіонів з позиції сталого розвитку
Ідентифікація проблемних регіонів України та визначення пріоритетних напрямів їх розвитку (Ярошенко І. В.)	Ідентифікація проблемних регіонів будується на використанні складових сталого розвитку. Механізм державної підтримки проблемних регіонів носить концептуальний характер і в подальшому потребує розробки та конкретизації інструментів реалізації
Оцінювання проблем сталого розвитку регіонів України та вибір інструментів їх подолання (Семигуліна І. Б.)	Визначення регіональних проблем на основі оцінки причинно-наслідкових взаємозв'язків між складовими сталого розвитку. Підхід до перерозподілу фінансової допомоги (через ДФРР) на подолання проблем сталого розвитку територій і стимулювання їх розвитку. Практична реалізація підходу залежить від законодавчого врегулювання. Потребує розширення використання кола інструментів для вирішення регіональних проблем

Джерело: узагальнено за [9–21].

Дослідження проблем оцінки та діагностики соціальної напруги в країні та її регіонах в процесі розробки державних цільових програм знайшли відображення в роботі М. О. Кизима, В. В. Узунова [9]. Підхід до визначення регіональних проблем ґрунтується на розподілі регіонів за формами соціальної напруги залежно від поведінки населення. Пропонується визначення стадій життєвого циклу соціальної напруги регіонів з метою їх включення до державної цільової програми зі зниження соціальної напруги. Запропонована когнітивна модель впливу факторів якості життя населення на соціальну напругу в регіонах дозволяє провести діагностику цього явища з метою вибору регіонів, визначити можливі сценарії розвитку ситуації та пріоритетні напрями зниження соціальної напруги.

Програмно-цільовий підхід, наведений у роботі О. М. Крупи [10], ґрунтується на класифікації цільових програм підтримки проблемних регіонів з метою підвищення обґрунтованості їх застосування для вирішення різних проблем регіонального розвитку. Наведена класифікація регіонів, що базується на ознаках рівнів і темпів економічного та соціального розвитку, дозволяє диференціювати типи регіонів, для кожного з яких доцільно розробля-

ти свій комплекс заходів державної підтримки та стимулювання їх розвитку. Автором запропонована класифікація цільових програм підтримки проблемних регіонів шляхом застосування ієрархічного методу побудови (рівень розробки та реалізації; напрям фінансування; вид ефективності; сфера реалізації), що дозволяє структурувати сукупність існуючих видів цільових програм з метою підвищення обґрунтованості їх застосування для вирішення різних проблем регіонального розвитку.

Зосередженість на використанні економічних важелів має місце в роботах:

- ✦ О. А. Геймана [11], де можливість зменшення регіональної нерівномірності пропонується через механізм вибору напрямків економічної політики в регіонах різного типу. Розглянута типологія регіонів за критеріями згідно з причинно-наслідковим ланцюжком, що дозволяє на різних рівнях державного управління визначити головні напрямки економічної політики в регіоні відповідного типу з метою їх посилення або зміни. Розроблено механізм вибору напрямків економічної політики в регіонах України різного типу, що базується на сценарному імітаційному моделюванні їх економічного розвитку, дає можливість зменшу-

вати регіональну нерівномірність, згладжувати нелінійність економіки країни, виступати інструментом прогнозування можливих наслідків проведення тих чи інших заходів;

- ✦ Н. В. Белікової [12], якою запропонована концепція реформування економіки регіонів України на основі стратегічного узгодження національних і регіональних інтересів і залежності рівня та якості життя населення від досягнутих результатів економічних перетворень. Ефективність реалізації представленої реформи ґрунтується на: якості складових механізму; узгодженні із загальносвітовими трендами; структуризації процесів на основі діагностики моделі економіки та зв'язків між її компонентами; виборі інструментів та сценаріїв організаційно-економічного механізму реформування економіки регіонів;
- ✦ О. В. Раєвневої, О. Ю. Бобкової [13], які розглядають вирішення регіональних проблем з позиції досягнення необхідних темпів зростання економіки на основі конкурентних і кооперативних моделей розвитку. Досліджено формування клубів регіонального розвитку з метою визначення джерел саморозвитку регіонів та можливості поступової конвергенції територій на основі досягнення розрахованих темпів зростання за рахунок поліпшення діяльності відповідних секторів економіки регіонів. Наведено механізм державного регулювання диспропорцій розвитку регіонів, що базується на поєднанні державної підтримки і регіональних можливостей та ініціатив, поєднує конкурентну та кооперативну модель подолання регіональних диспропорцій і спрямований на формування тенденцій зближення рівнів регіонального розвитку за рахунок визначення необхідних темпів зростання економіки.

Стратегічний підхід знайшов відображення в роботі Ш. А. Омарова [14], яким вирішення протиріч соціально-економічного регіонального розвитку пропонується через концепцію формування стратегій сталого розвитку регіонів країни. Автором використана оцінка сталого розвитку регіонів на основі дотримання балансу економічної, соціальної й екологічної складових компонентів, збереження їх елементів у межах безпечних порогових значень з метою структурування та ранжування наявних проблем регіону. Наведено концепцію формування стратегій сталого розвитку регіонів країни на основі побудови проблемного поля; дерева цілей; моделювання сценаріїв досягнення поставлених цілей і вирішення наявних проблем сталого розвитку регіону.

Акцент на саморозвиток регіонів зроблено О. Ю. Івановою [15], у роботі якої наведена концеп-

ція забезпечення саморозвитку регіонів, урахувавши рівень соціально-економічного розвитку та наявність конкурентних переваг, передбачає формування механізму реалізації, мотивацію регіональних органів влади до активізації дій з мобілізації ресурсних можливостей регіону на основі децентралізації та державного стимулювання саморозвитку регіонів; належного фінансового забезпечення децентралізованих повноважень; вибору інструментарію залежно від рівня саморозвитку регіону. Оцінка рівня саморозвитку регіонів та формування груп за показниками самозабезпеченості, самоуправління та самофінансування є підґрунтям для визначення особливостей саморозвитку, обґрунтування ризиків і перспектив розвитку та вибору пріоритетних напрямів стимулювання саморозвитку регіонів.

Вплив просторового розвитку на вирішення проблем регіонів наведено в дослідженнях:

- ✦ О. В. Козиревої [16], де вибір інструментів державної підтримки щодо зменшення диференціації соціально-економічного розвитку регіонів країни розглянуто на основі: специфіки регіону, його місця в моделі «центр – периферія»; комплексного поєднання важелів державної підтримки та ринкового регулювання регіонального розвитку; внутрішніх і міжрегіональних зв'язків; уваги до проблемних регіонів; створення «точок економічного зростання» у напівпериферійних регіонах; внутрішніх і зовнішніх факторів;
- ✦ М. О. Кизима, Н. В. Белікової, Т. О. Мощицької [17], якими державне регулювання вирівнювання нерівномірності соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць пропонується проводити за рахунок модернізації їх устрою на основі класифікації та ідентифікації моделі просторового розвитку в рамках теорії «центр – периферія»;
- ✦ О. В. Тур [18], де подолання нерівномірності соціально-економічного розвитку та депресивного стану територій пропонується на основі вдосконалення адміністративно-територіального устрою та підвищення рівня соціально-економічного розвитку за рахунок формування «точок зростання».

У роботі О. О. Вещипан [19] запропоновано механізм розпізнавання негативних тенденцій у економічному розвитку регіонів із використанням системи випереджальних індикаторів, призначених для раннього розпізнавання негативних явищ на регіональному рівні та врахування крос-кореляційних зв'язків між регіонами країни. Оцінка стійкості економічного розвитку регіонів (абсолютно стійкі, відносно стійкі, нестійкі та регіони-аутсайтери) пропонується на основі змін рейтингових оцінок за окремими показниками та ступеня мінливості показників у часі.

Запропонована в дослідженні І. В. Ярошенка [20] ідентифікація проблемних регіонів на основі розширеної класифікації за ознаками сталого розвитку дає змогу визначити найбільш суттєві проблеми в розвитку регіонів; використання складових механізму державної підтримки регіонів з певними проблемами розвитку (науково-методична; нормативно-правова та інституціональна; організаційна складова; фінансова складова) дозволить підвищити дієвість непрямого стимулюючого впливу держави відповідно до ідентифікованих проблем регіонального розвитку. Ідентифікація проблемних регіонів представлена на основі розширеної класифікації за ознаками: економічна непривабливість, соціальна напруженість та екологічне лихо, що дало змогу визначити найбільш проблемні регіони та найбільш суттєві проблеми в розвитку регіонів, які властиві абсолютній їх більшості.

У наукових матеріалах Семигуліної І. Б. [21] пропонується методичний підхід до оцінювання проблемності сталого розвитку регіонів, який дозволяє виокремити й оцінити рівень проблем економічного, соціального та екологічного характеру. З метою подолання регіональних проблем розглядається методичний підхід до формування фінансової підтримки подолання проблем сталого розвитку регіонів, що базується на сценарному підході з урахуванням співвідношення рівня таких проблем і чисельності населення регіону. Результати практичної реалізації направлені на зростання ефективності використання регіонами коштів для досягнення цілей сталого розвитку та розширення можливостей щодо контролю за їх використанням.

ВИСНОВКИ

Практична реалізація наведених теоретико-методичних підходів в регіональній політиці до вирішення проблем розвитку регіонів залежить від ряду факторів, таких як:

- ✦ концептуальний характер більшості підходів, що в подальшому потребує конкретизації інструментів їх практичної реалізації;
- ✦ концентрація уваги на виборі окремих видів регіональних проблем;
- ✦ потреба врегулювання питань на законодавчому рівні;
- ✦ доцільність вчасного та в повному обсязі виконання зобов'язань державних і регіональних органів влади щодо фінансування заходів регіональної політики цільового спрямування;
- ✦ нестабільність прогнозів з обмеженим часовим лагом в умовах відсутності практики середньо- та довгострокового прогнозування розвитку економіки України.

Узагальнення досліджень з позиції формування шляхів подолання проблем сталого розвитку регіонів України дозволяє визначити питання, які тією чи

іншою мірою не знайшли відображення в наведених роботах:

- ✦ оцінка й аналіз проблем розвитку регіонів з позиції сталого розвитку;
- ✦ градація стану проблем розвитку регіонів як за економічною, соціальною, екологічною складовими сталого розвитку, так і за рівнями їх проблемності;
- ✦ вирішення проблем сталого розвитку регіонів через державний інструмент фінансування регіональних проектів, направлений як на стимулювання розвитку, так і на вирішення проблем розвитку регіонів, що в умовах діючої реформи децентралізації влади в Україні дозволяє практичне вирішення актуальних питань реалізації регіональної політики через прозорий і ефективний механізм державної підтримки територіального розвитку.

Ураховуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що подальше дослідження питань теоретико-методичних підходів до визначення територіальних проблем у системі публічного управління в Україні, а також вибору шляхів реалізації регіональної політики для їх вирішення залишається надалі актуальним. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Регіональне управління : підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ : НАДУ, 2014. 512 с.
2. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Козирєва О. В. Еволюція регіональної політики в Європейському Союзі. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4. С. 189–200. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/18984/1/Еволюція%20регіональної%20політики%20в%20Європейському%20Союзі.pdf>
3. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Козирєва О. В. Аналіз законодавства України з державної підтримки розвитку проблемних регіонів. *Бізнес Інформ*. 2016. № 7. С. 17–27. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-7_0-pages-17_27.pdf
4. Пельтек Л. В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія, методологія, механізми : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 268 с.
5. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 272 с.
6. Семигуліна І. Б. Теоретичні аспекти просторового розвитку: аналіз світового досвіду формування системи управління територіями. *Бізнес Інформ*. 2021. № 7. С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-6-14>
7. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання / наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів, 2021. 293 с.

8. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія. Луцьк : Надстир'я, 2007. 468 с.
 9. Кизим Н. А., Узунів В. В. Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны : монография. Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2007. 204 с.
 10. Крупа О. М. Методичний підхід до діагностики проблем соціально-економічного розвитку регіону. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2010. Т. 3. Вип. 263. С. 722–726.
 11. Гейман О. А. Нелинейность экономики и неравномерность развития регионов : монография. Харьков : ФЛП Либуркина Л. М.; ИД «ИНЖЭК», 2009. 428 с.
 12. Белікова Н. В. Теорія і практика реформування економіки регіонів України : монографія. Харків : ФОП Либуркіна Л. М., 2015. 384 с.
 13. Раєвцева О. В., Бобкова О. Ю. Диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів України: інструментарій оцінювання та регулювання : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 264 с.
 14. Омаров Ш. А. Стратегія сталого розвитку регіонів України: оцінка та прогнозування : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 288 с.
 15. Іванова О. Ю. Формування потенціалу саморозвитку регіонів України в контексті трансформаційних процесів : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. 296 с.
 16. Козирєва О. В. Визначення впливу центрально-периферійних відносин регіонів України на їх соціально-економічний розвиток. *Моделювання регіональної економіки*. 2015. № 2. С. 282–302.
 17. Кизим М. О., Белікова Н. В., Мощицька Т. О. Соціально-економічний розвиток регіонів України та модернізація їх устрою : монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. 304 с.
 18. Тур О. В. Формування підходу до визначення ознак депресивного стану у соціально-економічному розвитку територій з урахуванням особливостей адміністративно-територіального устрою. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 8. Ч. 2. С. 153–156. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/89.pdf
 19. Вещипан О. О. Підходи до оцінки негативних явищ у економічному розвитку регіонів України // Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 8–9 квітня 2016 р.) : у 2-х ч. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. Ч. 1. С. 13–16.
 20. Ярошенко І. В. Механізми державної підтримки проблемних регіонів. *Моделювання регіональної економіки*. 2014. № 1. С. 114–127.
 21. Семигуліна І. Б. Вибір показників для визначення проблем сталого розвитку регіонів в Україні // Матеріали доповідей Х науково-практичної конференції з міжнародною участю (1 листопада 2021 р.). Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. С. 168–171.
- Economy of the Regions of Ukraine]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2015.
- Chuzhykov, V. I. *Hlobalna rehionalistyka: istoriia ta suchasna metodolohiia* [Global Regionalism: History and Modern Methodology]. Kyiv: KNEU, 2008.
- Geyman, O. A. *Nelineynost ekonomiki i neravnomernost razvitiya regionov* [Non-linearity of the Economy and Uneven Development of Regions]. Kharkiv: FLP Liburkina L. M.; ID «INZhEK», 2009.
- Ivanova, O. Yu. *Formuvannia potentsialu samorozvytku rehioniv Ukrainy v konteksti transformatsiinykh protsesiv* [Formation of Potential of Self-development of Regions of Ukraine in the Context of Transformation Processes]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2014.
- Kizim, N. A., and Uzunov, V. V. *Programmno-tselevoy podkhod k gosudarstvennomu upravleniyu sotsialnoy napyazhennostyu v regionakh strany* [Program-targeted Approach to Public Management of Social Tension in the Regions of the Country]. Kharkiv: ID «INZhEK», 2007.
- Kozyrieva, O. V. "Vyznachennia vplyvu tsentro-peryferiinykh vidnosyn rehioniv Ukrainy na yikh sotsialno-ekonomichnyi rozvytok" [Determining the Impact of Central and Peripheral Relations of the Regions of Ukraine on Their Socio-economic Development]. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiki*, no. 2 (2015): 282–302.
- Krupa, O. M. "Metodychnyi pidkhid do diahnostryky problem sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu" [Methodical Approach to Diagnosing the Problems of Socio-economic Development of the Region]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 3, no. 263 (2010): 722–726.
- Kyzym, M. O., Bielikova, N. V., and Moshchytka, T. O. *Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok rehioniv Ukrainy ta modernizatsiia yikh ustroiu* [Socio-economic Development of the Regions of Ukraine and Modernization of Their Structure]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2011.
- Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Kozyrieva, O. V. "Analiz zakonodavstva Ukrainy z derzhavnoi pidtrymky rozvytku problemnykh rehioniv" [Analysis of the Legislation of Ukraine on the State Support for Development of the Disadvantaged Regions]. *Biznes Inform*, no. 7 (2016): 17–27. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-7_0-pages-17_27.pdf
- Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Kozyrieva, O. V. "Evolutsiia rehionalnoi polityky v Yevropeiskomu Soiuzi" [Evolution of Regional Policy in the European Union]. *Naukovyi visnyk Polissia*, no. 4 (2017): 189–200. <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/18984/1/Evolutsiia%20rehionalnoi%20polityky%20v%20Evropeyskomyu%20Soiuzi.pdf>
- Mihratsiina aktyvnist naselennia Karpatskoho rehionu Ukrainy: nova empiyka ta priorytety polityky rehulivannia* [Migration Activity of the Population of the Carpathian Region of Ukraine: New Empirics and Priorities of Regulatory Policy]. Lviv, 2021.
- Omarov, Sh. A. *Stratehiia staloho rozvytku rehioniv Ukrainy: otsinka ta prohnozuvannia* [Strategy of Sustainable Development of the Regions of Ukraine: Assessment and Forecasting]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2014.
- Pelteck, L. V. *Rozvytok rehionalnoi promyslovoi polityky derzhavy: teoriia, metodolohiia, mekhanizmy* [Development of Regional Industrial Policy of the State: Theory, Methodology, Mechanisms]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2010.

REFERENCES

Bielikova, N. V. *Teoriia i praktyka reformuvannia ekonomiki rehioniv Ukrainy* [Theory and Practice of Reforming the

- Raievniewa, O. V., and Bobkova, O. Yu. *Dysproportsiiniist sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy: instrumentarii otsiniuvannia ta rehuliuвання* [Disproportion of Socio-economic Development of the Regions of Ukraine: Tools for Evaluation and Regulation]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2014.
- Rehionalne upravlinnia* [Regional Management]. Kyiv: NADU, 2014.
- Semyhulina, I. B. "Teoretychni aspekty prostorovoho rozvytku: analiz svitovoho dosvidu formuvannia systemy upravlinnia terytoriiamy" [The Theoretical Aspects of Spatial Development: Analyzing the World Experience in the Formation of the Territory Management System]. *Biznes Inform*, no. 7 (2021): 6-14.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-6-14>
- Semyhulina, I. B. "Vybir pokaznykiv dlia vyznachennia problem staloho rozvytku rehioniv v Ukraini" [Selection of Indicators to Determine the Problems of Sustainable Development of Regions in Ukraine]. In *Materialy dopovidei X naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu*, 168-171. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. S., 2021.
- Tur, O. V. "Formuvannia pidkhodu do vyznachennia oznak depresyvnogo stanu u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku terytorii z urakhuvanniam osoblyvostei administratyvno-terytorialnoho ustroiu" [Formation of Approach to Depression Signs Identification for Socio-Economic Development of Territories Taking into Account Peculiarities of the Administrative-Territorial Structure]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*. 2014. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/89.pdf
- Vakhovych, I. M. *Finansova polityka staloho rozvytku rehionu: metodolohiia formuvannia ta mekhanizmy realizatsii* [Financial Policy of Sustainable Development of the Region: Methodology of Formation and Implementation Mechanisms]. Lutsk: Nadstyria, 2007.
- Veshchypan, O. O. "Pidkhody do otsinky nehatyvnykh yavlyshch u ekonomichnomu rozvytku rehioniv Ukrainy" [Approaches to the Assessment of Negative Phenomena in the Economic Development of the Regions of Ukraine]. *Aktualni napriamy zabezpechennia efektyvnosti ekonomiky krainy*, part 1. Zaporizhzhia: HO «SIEU», 2016. 13-16.
- Yaroshenko, I. V. "Mekhanizmy derzhavnoi pidtrymky problemnykh rehioniv" [Mechanisms of State Support of Problem Regions]. *Modeliuвання rehionalnoi ekonomiky*, no. 1 (2014): 114-127.